

ob quod irascerit; yecisim tristitia comitem habet  
iram; irascerit enim quis malo de quo tristatur.

Aliquid ergo sic exponunt, q. d. Sicut acutum  
vium nitrificat ubilium, sic carmina mordaci-  
ca, puta dieteria et convicia, excruciant cordis  
malficiam, id est iram ei indignationem. Hoc enim,  
sicut Hugo, effervescit atque ubilium irascendo, cre-  
pitat murmurando. Unde acto perfundere est acer-  
ter perstringere et mordere, juxta illud Persii :

*Stoices hic aurem mordaci loto aceto.*

Et illud Horatii, lib. I Serm. :

*At Graecus posquam est Italo perfusus aceto.*

Habum enim acutum, sequit ac vinum, praetextus  
aliarum regionum est prestans, acri et mordax.  
Unde proverbium : *Acetum Heterum;* ex acri  
enim et generoso vino fit acre et generosum ac-  
tum. Huc facit gnome R. Simonis in *Pirké Aoth,*  
id est in *Apophtheg. Patrum,* cap. IV : « Noli,  
frustra conari, ut eum blandus sermonibus lenias,  
in quo adhuc feru fraudandis spiritus; neque in  
vanum studeas amici tui mitigare dolorem, cum  
adhuc et extensus ante oculos mortuus jacet, nec  
devoventi se pra tera de voti absolutione mentionem  
facias, nec denique videre eum aut consolari  
queras in fervore calamitatis sue. » Tunc amici  
Job, venientes ut eum consolarentur, ploraverunt  
« et sederunt cum eis in terra septem diebus et  
septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum;  
videbant enim dolorem esse vehementem, » Job  
cap. II, 13.

Alii et melius e contrario sic exponunt, q. d.  
Sicut acutum nitro refractum et temperatum eu-  
ral iereticos, quorum bilis effunditur in membra,  
uti paulo ante ex Plinio dixi: sic pariter carmina  
et sententiae placide, lenes, suaves et late le-  
nient et curant cordis iracundiam. Unde S. Gre-  
gorius Nazianzenus, in carb. De Ira, docet iram  
solvi per leporis, risum et jocos, sicut glacies  
solivit astu, circa calore, vini vis aqua :

*Ira torridum, inquit, jocis pete:  
Adversus iram nam joce nihil fortius.*

Exemplum est in S. Francisco, qui in gravi ira  
et dissidio magistratus Senensis a suo Episcopo,  
frates suis misit, qui utrique parti suavi modula-  
tione occinerent earum sive cantheum, quod  
ipse solis nuncupabat, adderentque : « Laude-  
tur Dominus proper ea que mili condonat ex  
amore; » qua carminis melodia, ac multo magis  
viri charitate et sanctitate dissidentes compuneti,  
posita ira in mutuos ruerunt amplexus. Ita ha-  
bent Annales Ordinis S. Francisci, et Speculum Vita-  
ejusdem, cap. XCIV.

Tertio, si per cor passimum accipias valde mali-  
gnum et sceleratum, S. Gregorius, lib. I in Ezech.  
lom. 9, sic exponit : « Acetum, si in nitrum ef-  
fundatur, effervescent nitrum protinus et ebullit;  
sic et perversa mens, quando per increpationem

corripitur, aut ei per predicationis dulcedinem  
bona suadentur. De correptione enim fit dexter  
et deinde in murmurationis iniuriam suscitan-  
dum, unde debuit ab iniuriam compesci. » S. Gre-  
gorius secutus de more Beda, ejus verba ha-  
transcripsit. Pessimorum ergo et obstinatiorum  
mentes non sunt carminibus, id est suavi mor-  
tione mulcendae, quia per illam exasperantur,  
insaniores flunt, et contra stimulum calcinant;  
sed terribili rugitu, minis et plagiis vulnerant  
et contundende, ac veluti tonitru et fulmine per-  
cellende et confingende. Accedit R. Salomon :  
Carmen cordis pessimum, ait, est lex qua a preecep-  
toru discipline flagitosus imbutitur, qui illum non  
est servarius, sed ex ea fatus nequior et de-  
miserat.

Alli ex diverso sic exponunt : Sicut nitrum cum  
aceto instillatum purulentas aures et timidos  
earum sanat, uti jam dixi ex Discorde, Galeno et  
Plinio, carumque sordes expurgat: ita et ares-  
hortationes, admonitiones, increpationes, quas  
Socrates apud Platonem in *Charmide* animi in-  
cantationes et carmina vocat, licet initio molestiae  
sint, et acriter mordent instar nitri aceto per-  
fusi, postea tamen vita exergunt, et leniente  
sordes animi, nisi quis prorsus in his sit obsti-  
natus et immadicabilis, ac preseruent perturbationes  
animi, quasi sonitus aurium, prohibentes  
audire veritatem, sanant. Durat vero hie mordi-  
cato, usque dum pars senectus et cete obduca-  
tur. Ita Francisco Valesius, lib. De Sacra Philo-  
sophia, cap. IX. Huc facit versus Chaldaea, *sicut qui*  
*acutum in nitrum proicit, ita probat cor dolor, sicut*  
*argenteum vas,* q. d. Sicut nitrum aceto infusum  
delegit rubiginem vasorum aureorum et argen-  
teorum, eaque pristino nitori et splendori restitu-  
titur: sic pariter dolor quem infligit acris obju-  
gatio, castigatio, labor et afflictio, probat, id est  
probando abstergit et purgat cor, quod ex olio,  
luxu et lascivia vitorum rubigine obductum est.  
Pro patribus enim Chaldaice est *תְּבֵשׂ וְלִשְׁאָרֶב*, id  
est conflat et confundo purgat, sicut aurilex in  
fornace conflat, et confundit expurgat aurum et  
argentum a scoria. Unde pro *argenteum vas* me-  
lius ex Chaldaeo veritas, *sicut argenteum in vase,* puta  
confusorio, in igne excoquitor et purgator; ut  
sit nova hinc comparatio distincta: a comparatione  
aceti in nitro. Porro, sicut aceti acrimoniam nitro  
retinendit et temperatur, ut sordes eluat: sic  
acrimoniae increpationis suavitate et blanditiae  
increpationis lenitudo et coniunctio est, ut vita  
animi absterget. Unde Samaria Iacobus vulnus euntis  
in Jericho curavit, infundens eis oleum et vinum,  
puta oleum lenitatis et vinum acrimoniae, *Luc.*  
cap. X, 34.

Huc facit versus Septuaginta, *sicut acutum trahit*  
*initile, sic accidens passio in corpore cor contristat.*  
q. d. Sicut acutum et terra nitrosa exsingul attribuit  
nitrum, itaque ex terra sterili et saluginoso,  
fact fertilem habilemque ad seminentem et mes-

sem, uti docet Columella et alii *De Re rustica*:  
sic pariter passio et pena infecta corpori pecca-  
toris cor eius contristat et compungit, itaque fit  
ut ex eo vita inolita educat, illudque sanitati et  
virtuti restituit. Auctor vero *Catena Graecor.* ex  
Septuaginta sic legit : *Sicut acetum officit dentibus,*  
*et fumus oculis: ita morbus, qui corpori accidit, con-*  
*tristat cor.* Quae sententia per se clara est et ma-  
nifesta.

*Sicut tinea vestimento, et vermis ligno : ita*  
*tristitia viri noget cordi.* — Hic versus deest in  
Hebreo; transcripsit est ex Septuaginta. Chal-  
daeus, *sicut tinea (vel teredo) in ligno, sie stoliditas*  
*irritat cor hominis;* Origenes, in cap. XIII *Matth.,*  
*sicut in ligno vermis, sic dolor viri coredit;* S. Hiero-  
nimus, lib. I *Contra Joannin., sicut in ligno vermis,*  
*ita perdit virina suam uxor matre.* Hic enim  
est causa omnis tristitia, ut jure ipsa tristitia  
nuncupari possit, *Ecli.* xxv, 17. Mystic uxor ma-  
tiefis est mala conscientia, de qua mox plura.  
S. Augustinus, lib. XXI *de Civitate Dei,* cap. IX :  
« Sicut tinea vestimentum et vermis lignum, si  
menor exructat cor viri. » Unde ex hanc gnome de-  
monstrat id quod dicitur de damnatis, *Isa.* LXVI :  
« Vermis eorum non morietur, » apposite per  
vermem intelligi dolorem, qui mentem damna-  
torum vel vermis rodit et cruecat.

Porro apte tristitia assimilatur tinea et vermi,  
primo, quia sicut tinea vestem, et vermis lignum,  
sensim sine sensu (ita ut arrosio non sentiatur)  
arrodit, et tandem penitus consumit: ita pariter  
tristitia cum tunc corporale cum tunc corpore, tum  
spiritale, puta mente hominis, ita sensim sine  
sensu rodit et cruecat, ut tandem absumat et inter-  
metat: vita enim hominis sita est in corde.  
Unde illud cap. XVII, 22: « Spiritus tristis exsic-  
cat ossa. »

Secundo, quia sicut tinea in ipsa veste et ex ipsa  
veste, ac vermis in ligno et ex ipso ligno genera-  
tur: ita tristitia in corde et ex ipso corde nascitur,  
ibique nutritur, aliit et foetetur. Tinea, ait S. Gre-  
gorius, lib. V *Moral.* xviii, dampnum facit, sonum  
non facit, ce de teste nascitur, et eamdem vestem  
de qua oritur oriendi corrumpt: sic et tristitia  
facie in corde oriuit, crescatque, ac ipsum cor  
cum corpore exedit et consumit. Unde S. Antio-  
chus, homil. 23: « Tristitia vermis, ait, est cordis,  
summet exedens matrem. » Et infra : « Quod si  
mens inertia animi enervetur, mox tristitia arro-  
dere incipit hominis cor, juxta sententiam super-  
iorum, cum assolte nolum excedere tinea, vermis  
lignum in ligni quasi ossibus prognatus. »

Et S. Chrysostomus, epist. 8 ad Olympiad. : « Tris-  
titia, sit, animarum crudelis tormentum est, dolor  
quidam inexplicabilis, et judicium omni iudicio  
vindictaque datur. Nam et vermis est similis ve-  
neno, non solumente carnem, sed et animam  
ipsam perimes. Et tinea non solum ad osa, sed  
et ad corda pertingens, et perpetuus quidam car-  
nis fertilem habilemque ad seminentem et mes-

consumens; et jugis nox, ac tenebris profunde,  
et tempestas, et turbo; febris non apparet, et  
omni igni validius incendens, et pugna requiem  
non habens. »

Addo : Tinea seipsam cum veste consumit, t. et  
teredo: sic pariter tristitia seipsa pascat, et  
seipsam depascitur. Unde Seneca, lib. *De Consol.*  
ad Martiam, cap. i: « Quemadmodum, alt, omnia  
vita insidunt, nisi dum surgunt oppressa sint:  
ita quoque hec tristia et miserit, et in se seiven-  
tia, ipsa novissime acerbitate pascentur, et fit  
infelix animi prava voluptas, dolor. »

Tertium analogiam dat Cassianus, lib. IX *De Spi-  
ritu tristitiis cordi.* — Hic versus deest in  
Hebreo; transcripsit est ex Septuaginta. Chal-  
daeus, *sicut tinea (vel teredo) in ligno, sie stoliditas*  
*irritat cor hominis;* Origenes, in cap. XIII *Matth.,*  
*sicut in ligno vermis, sic dolor viri coredit;* S. Hiero-  
nimus, lib. I *Contra Joannin., sicut in ligno vermis,*  
*ita perdit virina suam uxor matre.* Hic enim  
est causa omnis tristitia, ut jure ipsa tristitia  
nuncupari possit, *Ecli.* xxv, 17. Mystic uxor ma-  
tiefis est mala conscientia, de qua mox plura.  
S. Augustinus, lib. XXI *de Civitate Dei,* cap. IX :  
« Sicut tinea vestimentum et vermis lignum, si  
menor exructat cor viri. » Unde ex hanc gnome de-  
monstrat id quod dicitur de damnatis, *Isa.* LXVI :  
« Vermis eorum non morietur, » apposite per  
vermem intelligi dolorem, qui mentem damna-  
torum vel vermis rodit et cruecat.

Quarto: *Sicut vir ueste a tineis corrosa induxit*  
*non audet in publicis prodire, et sicut trabs a*  
*vermis eroxa non sustinet mollem edificii, sed*  
*sub ea corruit, et in ruinam trahit totam domum:*  
*sic tristis inceptus est ut in publico versetur;*  
*et publicis negotiis tractet; idem invalidus est ut*  
*domesticus administretur: quare curae rei familiars*  
*succumbit, totamque familiam secum perdit.*  
Unde Ovidius exsul et mestus, lib. I *De Ponte,*  
sic luget :

*Estur (editur) vitiosa teredine navis,*  
*Æquores scopulis ut cava uola salis;*  
*Sic mea perpetuo cuorum pectora morbus,*  
*Fine quibus nullo conficiantur, habent.*

Quarto, tinea rei molli, puta lana, innascuntur,  
æque ac teredines ligno tenero: sic tristitia in-  
nascitur cordi molli, infirmo, debili, pusillanimi.  
Andi S. Basilum, homil. *De Grat. actione:* « Ut  
vernas plurimi innasci solent tenerioribus lignis,  
haec suus angor ipse dejectionis animi in eos

homines se insinuat, qui molliore sunt nec contanti ingenio. » Unde Plinius, lib. XVI, cap. XII : « Teredines, ait, nasci prohibet in aliis amaritudo, ut cypresso, et oleastro, et cedro; in aliis duritas, ut buxo: » ita tristitia arcet cordis robur, magnanimitas, severitas. Qui vero cor habent invadum, pusillum, depresso, terrestre, carnale, ut opibus et delictis terreri inhiunt, hi cum illis adeo adamatis privantur, statim tristitiam et mourent. Ex illis ergo oritur tristitia, perinde ac linea oritur ex terreno pulvere, situ et putredine. Idem pulvis, talis Plinius lib. XI, cap. XXXV : « In lanis (linum enim tinea non sentit) et veste tinea creat, preeipue si araneus una includatur; sitit enim, et omnem humorem absorbens, si etiam ampliat. » Idem, lib. XXVII, cap. VII : « Absinthium, ait, vestibus insertum tinea arcet sua amaritatem; casdem suo acore pelliculam in acco mulso eocum, ut idem docet lib. XX, cap. VI. Et lib. XV, cap. VIII, asserta : « vestiarum contra teredines et noxia animalia amara aspergi. » Sic pariter vita severa, excoela, sublimis, arcet tristitiam: hac enim oritur ex otio, ignavia, dejecione animi et concupiscentia. Unde S. Gregorius, lib. V in I Reg. cap. XIV, tristitia remedium assignat cogitationem et desiderium honorum celestium: « Sic, ait, accedit vitium, id est tedium cordis, depellitur, si semper bona celestia cogitentur. Tedere quidem mens nullatenus potest, que tam jucunda bona latenter videt. Tristitia enim angustiosum malum, spiritualis letitiae campo devoratur; sed tamen ipsa spiritualis letitia senti non infundit, que temporalis vite angustias transgredivit contemplando non novit. Bene quidem tristitia vineat, si temporalium laborum premia videantur; quia unde electa mens temporaliter se affligi considerat, inde gaudere in consti patria eternitatem sperat. »

Puerile ergo, stolidum et stultum est de rerum temporalium dannis tristri, cum sciamus per haec nos bona celestia et eterna lucrari. Unde Chaldaeus verit, sicut teredo ligno, sic stoliditas irritat cor hominis. Vere S. Bernardus, De Inferiori domo : « Mala conscientia deliciarum et voluptatum assiduum vermis est, » quia assidue rodit gula et voluptatus deditos, omnemque deliciarum sensum eis admittit et exedit. Denique Cassianus, lib. IX De Spiritu tristitia, cap. XIII, hoc tristitia pharmacum propinat : « Hanc ergo pernicioissimam passionem ita de nobis expellere poterimus, si mentem nostram spirituali meditatione jugiter occupatum futuri spe, et contemplatione reprobusse beatitudinis erigamus, etc. Cum aeternarum rerum ac futurorum intuitu leti atque immobiles perdurantes, nec casibus dejecti praesentibus, nec prosperis fuerimus elati, utraqe velut educatur, et mox transiuncta contemplationes, vel, ut alii legunt, contentiones. »

Porro tristitia multiplex est multisque ex causis oritur, atque in omni locum habet hec Salomonis

sententia. Tristitia enim oritur ex multis curis, sollicitudinibus, timoribus, anxietatibus, quibus abun-dant homines negotiosi, praesertim Prelati et Principes, qui proinde illa tenebantur, ut vestis et lignum perforatur teredine. Sane Carolus V, cum regiminis partitus illud omne in Philippum filium Bruxelle transferret, eorum totum Ordinem Senatu illuc temporis professus est, se tuto regiminis sui tempore non vel quadratum hunc curis, molestias et morboribus vacuum habuisse, quo sincere conquesceret animamque laxare et exhilarare posset.

Maxime vero haec tristitia corrosio cernitur in peccatoribus, quibus mala conscientia parti vermen, id est remorsum conscientie, qui eos perpetuo corredit, ut summo dolente, angantur et crucientur. Unde S. Augustinus, lib. LXII de Cœnit. cap. IX, de eo verme, qui preseruit in damnis est, hunc locum explicat. Et S. Hieronymus in Isaie cap. LXVI : « Vermis, ait, qui non moritur, a plerisque conscientia accipitur peccatorum, que torqueat in suppliciis constitutos, quod vitio suo atque peccato carcerinet et claram bonum, iuxta illud quod dicitur: Versatus sum in miseria, dum infixus spina. Et in Proverbis: Tinea ossium eorum intelligens; et iterum sub obelo: Sicut linea vestimentum et vermis lignum, sic mors excruciat cor viri. » Sicut ergo teredo, teste Plutarcho in Sympos., oritur ex putredine, sic tristitia nasatur ex conscientie per peccatum putrefactione. Albertus Magnus, lib. XIX, cap. xviii De anima, refert Avicennam scribere quod animalium habuerit, qui, cum vellet, scorpiones et putrefactis lignis generaret: sic peccator, dum vult sue corrupte propensiones indulgere, creat scorpiones et vermes tristitia, qui animalium rodunt. Plinius, lib. XXVII, cap. III : « A scorpio aliquando percussi, ait, nunquam postea a craboribus, vespis apibus feruntur. Minus miretur hoc, qui sciat vestem a tinea non attigit quid fieri in funere: si ita linea accedit et tristitia non attigit enim qui jugen habet memoriam funeris et mortis presentis et veteris, ubi a vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur, » Isaiae LXVI. Haec enim memoria superat omnes labores, dolores, angores qui tristitiam parere possunt, atque hominem exstumulat, ut ardua queaque alacriter fortiterque capessat. Quocirca sapientia S. Isidorus, lib. III De Summo bono : « Semper, ait, conscientia servi dei humilius esse debet ac tristis, ut per humilitatem suam superbit, et per utilem mororem cor ad lasciviam non feratur. »

Rursus nonnulli per tristitiam accipiunt inviam, que tristitia de aliena felicitate, virtute et bono, ideoque non aliud est quam tristitia invida, sive tristitia manus ex invidia. Invida cum animum invidi rodit et cruciat, sicut linea rodit vestem, et teredo lignum. Unde S. Chrysostomus, hom. 43 ad Popul.: « Talis, ait, hujus vita militia, ut se parientem prius offendat, et sicut ver-

mis de ligno nascens ipsum prius absumat, sic et invida illam prius que se peperit animam corrumpit. » Et infra : « Antequam ab externis hostibus, ab ipso obsessus vitio tantum non consumitur, et tanquam oculitis depastus dentibus, ita elanulum, ut ita dicam, absumpsus remaneat. »

Quocirca S. Basilius, hom. De invida, ait: Philosophi invidiam comparant aeruginem que es, et ferruginem que ferrum consumunt. Simili modo inimici, qui frigent rigentque odio, beneficiorum congerie velut prunarum acerra caefaciendi sunt, ut frigus odio mutent in calorem amoris. Unde S. Augustinus, serm. 163 De Tempore: Carbones ignis congerie super caput eius. « Nam cum, ait, penitentiam coperit amore, sensus rationalis, hoc est caput ipsius, incipit charitatis igne succendi; et qui prius quasi frigidus et phreneticus contra te consueverat iracundiam retinere, spirituali calore de tua bonitate uecessus, incipit toto corde diligere. » Et Dominus reddens tibi, scilicet rependet tibi beneficium luce suae, ait Aben-Ezra; et beneficium beneficio compensabit, ait R. Levi (1).

Aureum ergo S. Paulini est dogma, epist. 6 ad Severum : « Memento, ait, granum sinapis (de quo semine sunnis), si conteratur, accendi magis, et tum denum in vim suam excitari. Quamobrem debemus quasi nature nostrae in hoc respondere, ut adversus sermonibus contriti inarcescamus ad fidem, et eos ipsos qui nos ut minimos hominum, scilicet quasi granum sinapis (quod minimum est seminum), frangere conantur, uramus. » Haec est sancta et efficax vindicta dei hoste, cum in eo hostilitatem igni amoris occidis, sumque amicum tibi officis. Tria ergo bona ex ea reportabis, victoriae de hoste tuo, lucrum proximi tui, praemium a Domino tuo. Sic et Saul, postquam ex beneficio David agnovit culpam suam, et dicens: « Justior tu es quam ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala; » subiecit: « Sed Dominus reddat tibi vicisitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. » I Reg. XXIV.

Dicidi id ipsum a Salomone et Hebreis Plato, et Plutarchus, qui lib. De Util. ex hostibus capienda: « Cesari, ait, cum status Pompeii dejectus erigi jussisset, Cicero dixit: Pompeii status resistentius tuas defixisti; laudatio enim inimici laudanti maiorem quam laudato conciliat laudem. Et vero quemam alia exercitatio maiorum animis nostris utilitatem aut affectionem conferat meliore, quam que ex eis invidiam emulacionemque malignam auferit? » Imo ipse Cicero Gabinius, a quo Urbe expulsus fuerat, et Vatinium sibi semper infestum duobus publicis judicis tutatus est: « Quia speciosius aliquanto injuria beneficis vincitur, quam mutui odii per-

21 et 22. SI ESQUERIT INNIMICUS TUIS, CIBA ILLUM: SI SUTERIT, DA EI AQUAM DIBERE; PRUNAS ENIM CONGREGABIT SUPER CAPUT EUS, ET DOMINUS REDDET TIBI. — Sub aqua et pane quilibet potum et cibum phrasii hebrae intelligit. Id presul Eliseus, qui regi Israel de Syria hostibus suis ita praecepit: « Pone panem et aquam coram eis ut ibant et

(1) Carbones super caput attingentes ingere est idem ac intolerabile quid ei facere. Sensus igitur est: Benefici hosti collata similia erunt pruna capitum inimicis, quibus ipse vehementer movebitur et quasi adget ut deponendum odium. Quod si vero usque eo ingratis sit, ut collatum sibi beneficium non agnoscat, tunc Jova repercuti tibi ea qua in illum conculteris.

tinacia pensantur, » ait Valerius Maximus, lib. IV, cap. II. Ubi plura hujus rei Romanorum exempla recenset.

Symbolice Rabbini, ait R. Salomon, de mali concupiscentia et fomite exposuerunt: Si mali cogitatio fameseat, toque ad ejus cupiditatem criminales explendam sollicitari, ad gymnasii sedem te subducito, ibique ejus fami sacre legis panibus satisfacere curato, aquasque subministra, divine nimilrum legum. Sunt enim velut prunae, quae ex hujsmodi statione assimilis et hauris, ut in ejusdem caput congeras.

Auctor vero *Catena Graeca*, sic exponit, q. d. Si iniunium cibes et potes, ursus eum scilicet diabolum, qui iniunio est anchor omnis iniunctio, quia illum cruciabitis, et summo dolore afflicies. Nostra enim charitas et sanctitas cruci diabolum, qui ardor odio, invicta et malitia. Verum haec nea litteralia sunt, nec satis cohaerentia.

Citat duas hascas gnomas Apostolus, Rom. xii, 20, ubi eas copiose explicat; quare ea hic non repeatam.

23. VENIT AQUILIO DISSIPAT PLUVIAS, ET FACIES TRISTIS LINGUAM DETRAHENTEM. — Hebraice, *linguam absconsionis*, id est se abscondentem et in secreto absconde detrahentem, instarque serpentis mortidentem.

*Pro dissipat* hebreacis est *תְּהַזֵּל* *teholel*, quod proprie *תְּהַזֵּל chol* derivatur, et significat, dolore afficit, cruciabit, parvaret; sed a *תְּהַזֵּל chal* derives, significat vulnerabilis, occidet, perdet, fugabit, dissipabit, intermet. Unde duplex est hic versio, et una alteri ex diametro contraria. Multi enim vertunt, *aquilo partur pluvias*; aliо vero cum Nostri contrario, *aquilo dissipat vel perdit pluvias*. Pruis sentitus Chaldeus verit, *ventus Aquilus concepit pluviam, sic facies tristi et lingua abscondita concepit fras, caluminias, vindictas, quas ceu pluviam et grandinem in eum cui offensus est, effundat*. Septuaginta, *ventus Aquilo suscitans*: *facies autem tristis*, id est *impudens* (in Vaticani legitur, *imprudens*, chaleographorum, ut videat, errore), aspera, inveterunda, procax, *an-dax, linguam irritat*: Aquila, *ventus Aquilo portat irrem*. Sic et R. Salomon, ac R. Levi. Clarius verili Cajetanus, *aquilo partur pluvias, et faciem trascundit linguam absconsionis* (1). Alio cum Vulgata pro *parturit* contrario vertunt, *prohibit, vel dissipat*. Unde Vatablus, *ventus Aquilonaris pelit pluvias, at vultus severus linguam detrahit*. Si enim vultus severo ostendens tibi cum displicere, obmutescet, tum ex pudore et verecundia, tum ex remorsu male conscientie, tum quia cupit tibi placere, nec tibi sibi que parece tristitiam, Pagninus:

(1) *Lingua absconsionis, seu occulti*, qui alterius existimatione clam detrahit, parit *factis indignatione effectis*. Intellegendum illi *ventus*, qui inter Aquilonem et Occidem sit, Thracias, sive Caurus, qui a Sceno in Hippop. vi, 1130, *imbrifer vocatur*. Sed Vulgata sensu praepalat.

« Sicut ventus Aquilo fugat pluvias, sic et facies facundam linguam occulte detrahentem. »

Utraque haec versio verum commodumque capit sensum. Aquilo enim in locis Septentrionalibus aces est, fugatque nubes et pluvias: in Meridionalibus vero, qualis est Judea, nubes cogit, paritque pluvias. Sicut vice versa Auster in locis Aquilonaribus generat pluvias; in Australibus vero, ut in Africa, sigillat et serenitatem afferat. Ita R. Levi: Aquilo, ait, in Jerusalem humores ex mari consurgentes adducit, eum mare Judea sit occiduum. Audi Aristotelem, lib. II *Meteor.* cap. i: « Aquilonis, ait, evaporiunt sunt, quippe qui ab locis humidis et frigidis ingravant, atque ob id frigid; sed apud nos ameni mitisque colla auctores sunt, quod nubes delectant et ebulant. Contra Australibus in locis, ita denique contrariis, in que nubes impellant, aquos. » Et iterum in *Problemat.* sect. xxvi: « Aquilo, inquit, Hellestropio atque Cyrene inhumum afferat. »

Rursum physiol dicent, immo re ipsa Roma exterisque Europa locis experimur, quod Aquilo in aestate subinde cogat nubes, ex eiusque nimbus, grandinem, tonitru et fulgere proicit. Igitur sic veras et sic explices, q. d. Sicut Aquilo quandoque cogit nubes in aestu, paritque nimbus et pluvias: sic lingua detractrix partu nobilia tristitiae et lacrymarum nimbus.

Insuper, sicut Aquilo quandoque est grandine, fulgura et tonitrua: sic lingua detractoris ciet iras et vindictam, tum illius cuius fama detrahitur, tum virorum proborum, tum ipsius Dei, cuius fractitudinem inflamat, ait R. Salomon: sic et Cajetanus.

Septuaginta vero qui vertunt, *ventus Aquilo suscitans nubes; facies autem impudens vel aspera linguam irritat*, sic exponas, q. d. Homo perficie frontis provocat hominum linguas contra se. Rursum, q. d. Si Superior, Princeps, vel Prelatus subdit, vel cuius alteri faciem asperam, morosam vel procacem ostendat, eum irritat et provocat, ut intra se colligat irarum et maledictionum vapores, quos, data occasione, inter socios in ipsum tumuitur vibrat et ejaculetur, perinde ac Aquilo cogit nubes que in grandinem, fulmina et tonitrua erumpunt. Quare Superiores nimis severi et morosi sua sevilia et asperitate causa sunt multorum peccatorum, quorum Deo rationem reddente. Exigilans enim subditos at in convicia et maledicta, obedientie votorumque violationem audacter prourant.

Auctor vero *Catena Graecorum* Septuaginta mystice sic exponit: Durus et indomitus ventus est diabolus, hic enim os impudens vultumque omnis pudoris experte indutus, varia Christi fidibus excitat tentationes, animosque illorum ad malitiam et vita affectat, sed et linguam quoque illorum ad blasphemiam provocat.

Secundo, longe melius Noster, Pagninus, Valerius, Aben-Ezra et ceteri contrario veritatem, *ventus*

*Aquillo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem*. Aquilo enim sua asperitate communiter dissipat nubes: sic et facies tristis dissipat criminaliones; quia, ut ait Beda: « Si bona ailes proximi, libens audio; si mala effutre vis, non audio. Hoc est quod ait S. Hieronymus, epist. ad Rustic.: « Sicut sagitta, ait, si mittatur contra duram matrem, nonnquam in mittente reveritur, ille adiungit completur: Facti sunt mibi in arcum primum. Et: Qui mittit in alium lapidem, recipit in caput ejus: ita detractor, cum tristem faciem viderit audientis, imo ne audientis quidem, sed obturans aures suas, illicem conficeat, paler vultus, haerent labia, saliva siccatur. »

Vixit, quia vita Sanctorum est viva interprete Scripturae, meliusque illa docet et discitat quam verbo; accipe eorum exempla que imiteris. S. Joannes Eleemosynarius, si quis coram eo alteri detrahatur, aliam indubat personam; sin vero ille detrahore perget, precepit bat cubiculario ne amplius illi adiutum ad se patasceret, ut per eum ceteros eruditet. Ita Leoninus in ejus Vita.

S. Pachomius audiens quem detrahentem: « Avertens se ab eo velut a facie serpenti concutus abscedebat, illud Psalmi frequenter instans: Detrahente proximo suo oculile hunc persequatur, Psalm. x. Nullus (aiebat) bonus de ore suo profert quidquam mali, nec sanctis patribus venenato prorsus obloquitur. De qua re multis quidam Scripturis Dei monstrabat indignans offensam. Praceps tamen Marie profectus exemplum, que mox uti adversus Mosen querelas obsecrationis effudit, divinum iudicium vitare non potuit. » Nam, ut narratur Num. xii, leo ocellus percosus fuit. Ita Dionysius in *Vita Pachomii*, cap. xxvii.

Maches Abbas in *Vitis Patrum*, audiens detractionem, illico in somnum incidebat. Ibidem, lib. III, num. 133, Abbas Poemen, rogatus a quomodo potest homo vitare ne loquatur malum de proximo suo, respondit: « Ego et proximus meus dues imagines sumus; cum ergo meam perspexero, et reprehendero me, inveniatur imago fratris mei apud me venerabilis; quando autem me laudavero, tunc fratris mei imaginem pravam respicio. Tunc ergo de alto non detracto, si semper meipsum reprehendo. » Dixit Abbas Hyperichius: « Melius est comedere carnes et vinum bibere, quam comedere in viluperatione carnes fratrum. Sicut enim susurrans serpens Eviam de paradio excusit, ita qui de fratre suo detrahit, non suam solum, sed et audiens animam perdit. » Solebat dicere Abbas Joannes: « Parvam sarcinam dimisimus, id est ut nos ipsos reprehendere, et gravem portare eligimus, id est ut nos justificemus, et alios condemnemus, nimisrum « sui inspectio proximi est laudator; sui reprehensio sola est hominis justitia, » ait Abbas Pimenius.

Accipe et Philosphorus apophthegmat Antonio in *Melissa*, part. I, cap. lxx. Plutar. « quemadmodum qalima, cum exortaret, a

Iem interrogantem eam tanquam ex benevolentia quomodo valeret: Recet dixit, si tu discedas, sic ad ejusmodi bonum qui super dissensionem sermonem mouet, et interrogat, et secreta aliqua suffudit, dicendum est: Alqui nihil ego in fratre desidero, si non ipse calumniantes audiam, ne illi. » Socratis: « Loquaciter et calumniatorem de admittas; non enim ex benevolentia id facit, sed ut aliorum arcana tibi detexit, similliter etiam que tu dixeris, exponet alii. » Moschionis: « A multis malis traduci, neque verum, neque damnosum est; ab uno autem bono reprehendi, et verum et utille est. » Demoniaci: « Cum sophista quidam culparunt eum et dicere: Cur mihi maledicis? respondit: Quoniam tu maledicenter non contemnis. »

24. **MELUS EST SEDERE IN ANGULO DOMATIS** (Chaldeus, in angulo tecti; Syrus, super cornua tecti), QUAM CUM MULIERE LITIGIOSA IN DOMO COMMUNI (1). — Syrus, in domo divisionum. Hic versus hoc loco repetitur; cum enim audivimus cap. xxxi, 9, ubi eum expliculi. Pro in angulo hebreica: תְּכַדֵּשׁ בְּנֵי הָרָבִיב, id est super angulum vel conum; unde Latinum pinnaculum, id est culmen domus, q. d. Satius est sedere in pinnaculo tecti, ubi summo periculo casus, pluviae et ventorum molestissimo exponaris, quam habitare cum muliere rixosa.

25. **AQUA FRIGIDA ANIME STIENTI, ET NUNTII RONSIUS DE TERRA LONGINQUA**. — Copula et hic, ut et crebro in hoc libro, quia necdit similia, valit idem quod sic, similiter, q. d. Sicut aqua frigida mire grata est animis stienti: sic quoque nuntius bonus de terra longinqua mire gratus est eum expectanti, vel audire capienti. Pro nuntius hebreica est ἡγετος σεμνια, id est auditus, nuntium, nuntiatio. Sed eodem res edit: nuntius enim bonus est qui late afferit nuntia auditibus. Pro stienti hebreica est ἡγετης, id est lasse, id est ex lastitudine astutum, exhausta et silenti. Est metalepsis. Hebreia ergo ad verbum habent, aqua frigida super animam lassam, et auditus bonus de terra longinqua; Ch. Ieue, sicut aqua frigida animam lassam, sic mutuum bonum de terra remota; Septuaginta, sicut aqua frigida stienti anima est persuaduta, sic nuntius quoque bonus, qui de terra longinqua proposito est, mire eandem recreat. Ita Author Satanae Graecorum.

R. Levi: Sicut, ait, animus labori succumbens emolumenatum fructum singularem percepti ex aquis refrigeratis, quibus revocetur ad corporis intimas partes calor vitalis, qui ad motum dispersus erat, ita singularem quis haurit utilitatem ex jucundo bono que nuntio, quod ei de consanguineis amicis allatum sit ex longe distans regionibus; id enim animum revocare videtur, quemadmodum ab aquis frigidis animus labore virtus redditur vita.

Finis hujus sententiae est ut doceat, ait Aben-

(1) Proprie, quam mulier rixosa et domus communis

Ezra, quemque felicia fausta que narrare, et a tristibus infausisque narrandi abstineat; rursum ut monetas nuntios, cognatos et amicos, ut ista nuntia cito perscribant vel proferant ad suos, quos scitum illa avide anxieque expectare.

Sensus ergo est, ait Jansenius, q. d. Sicut aqua frigida hominem praे lassitudine et siti valde anhelantem ad aquam, et propemodum deficiente refrigerat, recreat et restituit, viresque reparat: ita nuntius bonus ex terra longinqua rediens eum qui diu ipsum expectavit, et praे expectatione jam delassatus est, ac præ-dimore deficiens propemodum, mire delectat, ac veluti prebit potu, ejus desideria cum volupate satisfacit, collipas animi vires restituens. Quod non omni nuntio bono hic tribuitur, sed ei potissimum qui advenit ex terra longinqua, quia ut talis et diutius et cum majori anxietate expectatur est: ita reversus cum majori letitia et aviditate auditur et recipitur.

Hic gnome similis est illi vers. 43: Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam ipsius requie cere facit. » Sic Jacob audito nuntio quod Joseph filius ejus vivet, et dominaretur in Egypto, revixit spiritus ejus, Genes. xlv, 2<sup>a</sup>.

Noster Salazar: de terra longinqua repetit, junctaque tam aqua frigida quam nuntio bono. Quam repetitionem eti gnome absolute non exigit, si tamen addatur, gnomen aptiorem et nervosiorē efficiet, q. d. cunct viator aliquis in loco inaquoso siti arescet et lassitudine deficiens, ulteriusque ad fontem progrederi non valens, adducta longo ex intervallo aqua frigida polone reficitur, vires ac spiritum recuperat: ita etiam homo loco disertus, ex desiderio optante rei sitiens, diuturna expectatione lassus et a spe in desperationem nimirum decidens, cum quisquam boni aliquid e longinquo perlatum certo denuntiat, refrigerium, vires ac spiritum recipit.

Mystice haec gnome verior fuit et in montis spiritualibus, puta Prophetis, qui adventum Messias annuntiantur, atque hoc nuntio letissimo miri pios Judeos cum avide expectantes recreantur, qualis fuit Isaías. Unde cap. xl, 9, ait: Super montem excelsum ascende tu, qui ad evangelizas Zion: exulta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; dic civi: «Tibus Iuda: Ecce Deus vester; ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, » etc. Talis quoque fuit Archangelus Gabriel a. mundans B. Virginis conceptionem Verbi, qui mire ipsum omnesque omnium seculorum fideles recreavit, dicendo: « Ecce concepies in utero, et partes filium, et vocabis nomen eius Iesum; hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, » Luce 1, 31. Talis fuit Angelus nuntians pastoribus Christi nativitatem: « Ecce, ait, evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David, » Luc. ii, 10. Sed

pro omnibus talis fuit ipse Christus, qui Evangelium, id est lectum nuntium gratiae et salutis, missus a Patre e celo astituit, oblitusque mundo universo, cum Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. « Angeli quoque, ait Beda, quotidie de terra longinqua, hoc est a superna patria descendentes, justos vel in tentatione spe ecclesiasticis roborant, vel finitis tentationibus certaminibus ad palmarum perpetuas retributions inducent. » Et Hugo: « Bonus nuntius, ait, est bonus predicator bonos rumores nuntians de terra longinqua, id est de patria celesti. »

Anagogice Auctor Catene Graecorum: Nuntius, inquit, de carnis resurrectione divinarumque promissionum certitudine ecclesias allatus, non potest homini justo non esse pergratus, animeque bene affectus non obiectabilius. Sane justo letior accedere nequit nuntius, quam qui nuntiat ei gloriam celestem, de eaque ipsum securum reddit. Unde S. Franciscus accepit ecclesias nuntio, immo oraculo, de sua predestinatione et salute, exultavit in spiritu, et per septem dies continuos, quasi impensis suis, nec comedere poterat, nec bibere, sed tantum canere et jubilare Deo.

S. Nicolaus Tolentinus sex mensibus ante mortem, singulis noctibus suavissimum Angelorum concentum se ad celum invitatione audivit; unde identem ingeniam habet illud Apostoli: « Cupio dissolvi et esse cum Christo, » Philip. i. Cum vero dissolutionis tempus instaret, in extremo spirito voces fundere copit gaudens et gestientes: cuius inusitati gaudi cum Fratres qui aderant causam reponerent, attoniti ille vixque sui compres praे magnitudine rei: « Dominus meus Jesus Christus, ait, S. Matris sue et Augustini Patri nostro innixus, dicit mihi: Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. » In quibus verbis exprimatur, similia de morte fratris sui Gerardi scribit S. Bernardus, serm. 26 in Cant. Similia de leto beate mortis felicitatisque nuntio dato Antonio sui confratribus monachis, Merulo pluribusque aliis recenset S. Gregorius, IV Dialog. cap. XLVII et seqq. ac praeced.

26. **FONS TURBATUS PEDE, ET VENA CORRUPTA, JUSTUS CADENS CORAM IMPIO**. — Hebreica, fons pede concutientis et vena excisa, justus nuntians, ad faciem impipi; Chaldeus, sicut qui obturat fontem, et corruptit venam, sic justus cadens coram impio; Septuaginta, sicut si quis fontem obstruat, et aquae exitum dispersat, sic indecens est justum cedens coram impio (1).

Hic gnome dupliciter accipi potest, puta de duplicitate casei justi, id est de casu in calamitatem, et de casu in peccatum.

Primo ergo, de casu in calamitatem sic expo-

(1) Ut fons calcando turbatur, et sicut putens corruptus, infectus rebus sordidis vel obturatus, triste quid aspectus est, ita justus nuntians coram impio, id est oppressus ab impiis: aliis minus recte: ob animi pusillitatem et conscientiam impio.

nnus Baynus et Jansenius. Per fontem et venam idem significat: non enim de vena corporis humani, sed magis de vena aquarum sermo est, sicut et superius cum dicuntur cap. x: « Vena vita os justi. » Fons natura sua limpida et lucidissimus et utilissimus, limpitudinem suam, gravitatem et utilitatem perdit, dum concutatur et turatur pede, ita ut patet. Intus excitetur, aut dum alias corruptitur injectione seu admixtione aliquarum sordium, aut obturazione vene, ita ut aut non reddat aquam, aut non copiosam, nee limpidad. Hunc comparatur justus cadens coram impio, eadens, inquam, in carcere, nec iam aliamque calamitatem, quam illi inflixti impius persequens, et in calamitatem deiiciens. Exemplum appositum Baynus dat S. Joannem Baptistam, qui ab Herode conjectus in carcere, et tandem capite plexus, velut velut fons pede Herodiadis et puerile saltatrix concutatur, conturbatus et corruptus, ut amplius non posset nisi salutari doctrinae honorumque exemplorum populum potare. Herodias ergo hunc publicum doctrinae fontem innumeris commoda in populus effundente concutavit, corrupti et operpressi, atque os illud aureum quod, erat vita et vitalium eloquiorum, eo quod ab illo liberis de adulterio redargueretur, obturavit, ecclasi et excidit.

Secundo et melius hanc gnomen accipias de casu in peccatum, q. d. Cum justus videat impio cadit in peccatum, est velut fons turbatus, et velut vena corrupta, tum quia exemplum corruptum et pravum alii propinat; tum quia impius lapsum ejus evulgat et exaggerat, itaque lapsu infamiam et populo scandalum creat, quorum utrumque sepe est irreparabile. Rursum et potius easum hunc justi coram impio accipias, quo justus ab impio vel minis et ponis, vel blanditiis, promissis et munieribus impellitur in peccatum; hoc enim inuitus hebreum οὐ μοτ, id est natura, insinuare, declinare, labi, cadere, ruere, scilicet impio impellente. Unde Vatablus pro cedens vertit, cedens impio. Hoc autem variis modis fit, nimirum

Primo, cum justus in adulterium, fornicationem aliudque scelus in gratiam impipi, aut ob terrorum minasve impipi prolabiliter. Justus enim est veluti speculum virtutis: quare ejus mores, verbis et facta reipsa ostendunt et damnant turpitudinem et mores corruptos impiorum, qui ut hos sum dedecet (ceteris), justus in suam nassam et seclera pertrahere omni studio conantur.

Secundo, cum justus, presertim Sacerdos, Religiosus, Doctor, etc., ob minis vel promissa impipi, veritatem religionis deserit, filique hereticus, qui ut ante fuerat preco fidei, iam fiat preco erroris, quales secundo elapsu fuere Lutherus, Calvinus, Brentius, etc., atque olim fuere Origenes, Tertullianus, et Iosius Episcopus Cordubensis, preses Concilii Nicenaei, qui in sancteute minis Ari-

notum adactus subscriptis damnationi S. Athanasii. Talis enim est quasi fons turbatus, imo veneno lethali infectus, ut qui prius fundebat aquas doctrine salutiferas, jam fundat lethiferas, pluresque corruptam et perdat, quam orthodoxus existens converterit et salvarit. Hinc Beda, Glossa et Aben-Ezra, hanc gromem necentes sequuntur, sic explicant, q. d. Evenit sepe ut qui majori predicti scientia fulgebat, ad ultimum plus valentes sapere quam fragilitate humane concessionem est, in insipientiis foveant decendant. Unde adjungit: « Scut qui mel multum comedit, non est bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimit a gloria, » ut non capiens mysterium unius deiatis in SS. Trinitate, v. g. inuidat in haeresim Arii, Macedonii, Sabellii.

*Tertio*, justus hic accepit potest judex et magistratus, qui, minis vel ministris impiorum corruptis, iniquas fert sententias, et iura perversit. Hic enim cum prius esset fons illimis et limpido prodest: sic qui moderate justorum sapientiam scrutatur, refret gloriam in sapientia enim justorum coram gloria splendorum consistit; et hanc significat mal, iuxta illud cap. xxviii, 43: «Comede, fili mi, mel, quia bonum est, etc.: sic et doctrina sapientiae anima tue. »

*Tertio*, Pagninus vertit, scut mel comedere multum non est bonum, sic investigando diversarum scientiarum son est gloria, scilicet vera, sed cirosa et vana.

*Quarto*, Cajetanus sic vertit, sicut mel comedere multum non est bonum, sic ex adverso quarevera honore ipsorum honor, siue explicat: Gloria, ait, ipsorum est gloria communis toti communali, collegio, urbi, reipublicae, q. d. Propriata et singulariter gloriae accipiari, instar mellis multi, dulcedem est ac volupe, at inutile et noxium; at vero gloriari communaliis vel reipublicae vestigare et venari, perquam utilit est et honorificum.

*Quinto*, ali vertunt, sicut comedere mel multum non est bonum, sic scrutari glorias non est gloria: nimis proprias laudes et glorias accipiunt vanitas est, non veritas; superbia est, non gloria.

*Sexto*, optime et profundissime Noster vertit: « Scut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est majestatis, opprimit a gloria, » tum quia subtler int-llexit ad aptam huius sententie conformatiorem et comparisonem, more Hebreo repudendum esse negationem non, hoc modo: *Sicut mel multum comedere non est bonum, sic scrutari gloriae eorum* (id est rerum divinarum, que sole sunt mere et vere) *non est gloria*. Unde Chaldeus vertit, *comedere mel multum non est bonum, neque scrutari verba gloriae*; et Vatablus, *quemadmodum multum melia edere non est bonum, sic qui gloriam eorum (supple, ecclestium rerum divinarumque, unde solet pei gloria) nimis scrutatur, supple, non est gloria, non est laudabile; et Symmachus, *investigare autem honorem sibi et gloriam, repeate, non est bonum, vel multo magis non est bonum; Theodotion, investiganti quoque per eum quae glorificata sunt, gloriam, repeate non est bonum!*).*

Aut potius Noster litteram men ultimam in *καρδιαν καρδιαν καρδιαν καρδιαν* *καρδιαν καρδιαν* *καρδιαν καρδιαν* per diuersas relinquit ad vocem sequentem *καρδιαν καρδιαν*, siue legit *την καρδιαν*.

*Primo*, Septuaginta, comedere mel multum non bonum; in pretio eum habere oportet sermones gloriosos, scilicet non europeos et superbe eos scrutando, sed modeste admiranda et venerando eum casto silentio, ut doceat S. Dionysius, *De Celesti Hierarch.*, et *De Divinis Nomina*. Unde Auctor *Catena Graec.* sic vertit et sic explicat: « Ut multum mellis comedere non est bonum, ita doctrinam sublimem sibi oportet gustare, magnaque in pretio habere. » Inscriptu per hec in divinorum iudiciorum rationes parcus inquirendum esse, neque dogmata de ejusmodi rebus tradita, promiscue om-

(1) Maner, et *investigatio gravium*, honor, honorificum est, id est, sed in *investigando* rebus difficultibus intecto nunquam nimis eris, quin contra id ibi leuit sit. Rosennullerus, et *investigatio gravium*, grave. id est res gravissimas, scrutatu difficillimas perardusasque, quarum causa et rationes mentis humanae capiunt superem, perversigare velle, molestiam et sollicitudinem creant. Non male Vulgatus haec de rebus divinis intellexit.

alis vident superari, ac vieissim aliorum contra ipsos invidiam provocat et irritat.

*Quarto*, mel nimium in fastidium, nauseam et vomitum vertitur: sic nimium studium, et nimia vestigatio et contemplatio rerum divinarum, fatigat cerebrum, indeque parit illarum fastidium, ut homo ad eas naseans illis spredis dedit se otio, carni et ventri, flatque gulosus et carnalis, ant obstupescens fiat phantasticus, delirus et amens. Unde illud: « Omnis satietas mala, studiorum autem pessima. Et illud vers. 16: « Mel invenisti, comedere quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud. » Vide ibi dicta.

*Quinto*, mel representat divine majestatis dulcedinem immensam, que non nisi a valentissimis stomachis, id est mentibus Beatorum, capi potest.

*Sexto*, mel gravis est oleo, vino, aceto ceterisque liquoribus, qui proinde meli innatent. Unde Galenus, lib. I *De Aliment. natur.*: « Mel, ait, pondere suo reliquis alimentis subsidit, et ad imum stomachum demittitur; » sic pariter Dei majestas et gloria onus est et pondas rebus omnibus gravius, imo res omnes velut anchora firmans, degrevans et stabilis. Unde hebraies est enigma ergo essus mellis et scrutacionis majestatis in eo consistit quod, sicut mel grave est, et si nimis sumatur, hominem degravat et obruit: sic majestas glorio divinoe ingens et immensus est glorie pondus, quod infirmos mentis oculos habet, gravat, exerceat et opprimit. Unde S. Gregorius, lib. XIV *Moral.* cap. xii, vel, iuxta aliam sectionem, cap. xiv: « Dulcedo, ait, mellis, si plusquam necesse est sumitur, unde delectat os, indu vita comedentis necatur. Dulcis etiam est requisitus majestatis tui; sed qui plus illam scrutari appetit, quam humanitas cognitio permittit, ipsa hunc eum gloria opprimit, quia velut immoderate mel sumptum, perscrutantur sensum, dum non capitur, rumpit. » Ex S. Gregorio transcripsit huc Beda.

*Si*, Secundo, sicut mel, utpote aereum, flatulentum est, ideoque si nimis sumatur, ventrem distendit, inflat, et tandem rumpit, ut crepit: sic et scientia inflat, charitas edificat, ait Apostolus. « Mandare mel multum non est bonum; magis enim inflat parum fundatum sensum scientia, quam edificat, » ait Faustus Regiensis in epist. *Contra Nestorium*. Sicut ergo mel nimium vertitur in tumultu ventositas et flatus, sic et nimis speculatio rerum divinarum, nata ex superbia, vertitur in arrogiantiam et fastum.

*Tertio*, mel nimis comedens vertitur in bilem, que acriter intestina mordet, cruciat, et subducit enecat opprimitque: sic et nimis speculatio divinitatis vertitur in errores et hereses, que non tantum speculantem, sed et plures alios, ac non raro totam Ecclesiam gravant et cruciant, multos queenacte et perdunt. Rursum, mel nimis speculacionis vertitur in bile, id est iram, indignationem et invidiam, quia speculantur facilius et invidi, quia speculantur facilius et invidi, quasi admirauntur, non quasi securiuntur; sed et si

Secunda, quia talis anima non tam majestatis quam voluntatis divinae est scrutatrix: « Non opprimitur, ait, quia non scrutatrix majestatis est, sed voluntatis: nam quod majestati attinet, interdum quidem et in ipsam intendere audet, sed quasi admirauntur, non quasi securiuntur; sed et si

COMMENTARIA IN PROVERBIA SALOMONIS, CAP. XXV.

quando per excessum rapi in illam contingat. Chaldaeo et Septuaginta. Hebreo ergo sic habent, *urbis dirupia* (Chaldaeus, *dirata*) *sine muro, cur ea non est cohibito spiritu eius; Cetanus, circuon est resistenter spiritus; ali, *foras* *alescentem* vel *dominum spiritus*; ali, *clausura vel castrum spiritus*. Hebreus enim *בְּנֵי מִצְרָיִם* *matus* significat dominum et imperium, quo quis reuinipiam, *e.g.*, spiritui, pravat, ut eum ad lib. tum celiere, cohære, coercere, constringere et concludere valeat.*

Queres, quis sit hic *spiritus*? *Primo*, Valbus accipit iram; ira enim est vehementis spiritus impensis hominem ad aspera verba, minas, gestus et verbera, *q.d.* Sic ut moenibus nudata, enjus scilicet murus est disruptus, non est ab hostiis tuta, sed earum incurvis patet; sic et qui in iram proelivis est, neque eam cohire valet, multorum malorum que suggesta ira, incurvis patet.

*Secondo*, Raobini nonnulli per *spiritum* accipiunt, superbiā: superbi enim altos geruntur spiritus, tumentique typō et spiritu arroganter. *Ali* ergo cum suo huile spiritui indulgent, patet incurvis hostiam et malorum omnium, in qua superbia hominem precipitare solet, ac proinde ipsi similis sunt civitatis muris nudatae, et hostibus exposite: murus enim virtutis, et honorum omnium homini est humilitas, ita insuperabilis, qui hominem contra omnes diaboli mundique in suis fortissime tutatur.

*Tertio*, *a* *ii* ad quater per *spiritum* accipiunt generaliter qualibet animi affectionem, avitatem incitationem et impulsū, præsentim cum vehementia, impetu, pruriti et ardore conjunctem, quem Greci *ὄρην* vocant, Latinis *spiritum vel estimatum animi*, qui genericus est, et late patet: varias enim species sub se comprehendit: aliud enim est spiritus, id est aviditas, impulsus et impetus gulae aliud luxurias, aliud ira, aliud invidie, aliud oris riotis, aliud avaritiae, aliud superbia, etc. Qui ergo hos coeret, comprimeret, concidere, inhibere, frenare, regere nequit, sed his indulget, immo sinit se ab eis regi et abripi, hic similis est urbi cuius disrupti sunt muri, ut quavis in eam liberè ingredi, credi posse, atque proinde hostium prædatione, præde et vestigati patet et objecta est. Qui enim concupiscentis suis taxat habens, nimiamque eis libertatem indulget, necesse coabit

eno rationis et timoris Dei, sinit ab eis multa prava committi, quia ipsi ericiem creant, talis, que expositus est suis hostibus, demonibus scilicet, et impis quibusque, qui ea ratione Iosum facile sibi subjungit, et ad suam trahere voluntatem possunt. Sic utrum qui vallo timoris Dei, et retinaculo recta rationis suis effectus cohibet, veluti civitas est bone murata, ut ex qua non libere progrediantur actiones, nec in quam facile patet hostium incursum.

*28. SICUT URBS PATENS, ET ABSQUE MURORUM AM-  
BI, ITA VIR QUI NON POTEST IN LOQUENDO COMBIRE  
RITUM SUUM.* — *Tu in loquendo non est in hebreo,*

Chaldaeo et Septuaginta. Hebreo ergo sic habent, *urbis dirupia* (Chaldaeus, *dirata*) *sine muro, cur ea non est cohibito spiritu eius; Cetanus, circuon est resistenter spiritus; ali, *foras* *alescentem* vel *dominum spiritus*; ali, *clausura vel castrum spiritus*. Hebreus enim *בְּנֵי מִצְרָיִם* *matus* significat dominum et imperium, quo quis reuinipiam, *e.g.*, spiritui, pravat, ut eum ad lib. tum celiere, cohære, coercere, constringere et concludere valeat.*

Queres, quis sit hic *spiritus*? *Primo*, Valbus accipit iram; ira enim est vehementis spiritus impensis hominem ad aspera verba, minas, gestus et verbera, *q.d.* Sic ut moenibus nudata, enjus scilicet murus est disruptus, non est ab hostiis tuta, sed earum incurvis patet; sic et qui in iram proelivis est, neque eam cohire valet, multorum malorum que suggesta ira, incurvis patet.

*Secondo*, Raobini nonnulli per *spiritum* accipiunt, superbiā: superbi enim altos geruntur spiritus, tumentique typō et spiritu arroganter. *Ali* ergo cum suo huile spiritui indulgent, patet incurvis hostiam et malorum omnium, in qua superbia hominem precipitare solet, ac proinde ipsi similis sunt civitatis muris nudatae, et hostibus exposite: murus enim virtutis, et honorum omnium homini est humilitas, ita insuperabilis, qui hominem contra omnes diaboli mundique in suis fortissime tutatur.

*Tertio*, *a* *ii* ad quater per *spiritum* accipiunt generaliter qualibet animi affectionem, avitatem incitationem et impulsū, præsentim cum vehementia, impetu, pruriti et ardore conjunctem, quem Greci *ὄρην* vocant, Latinis *spiritum vel estimatum animi*, qui genericus est, et late patet: varias enim species sub se comprehendit: aliud enim est spiritus, id est aviditas, impulsus et impetus gulae aliud luxurias, aliud ira, aliud invidie, aliud oris riotis, aliud avaritiae, aliud superbia, etc. Qui ergo hos coeret, comprimeret, concidere, inhibere, frenare, regere nequit, sed his indulget, immo sinit se ab eis regi et abripi, hic similis est urbi cuius disrupti sunt muri, ut quavis in eam liberè ingredi, credi posse, atque proinde hostium prædatione, præde et vestigati patet et objecta est. Qui enim concupiscentis suis taxat habens, nimiamque eis libertatem indulget, necesse coabit

eno rationis et timoris Dei, sinit ab eis multa prava committi, quia ipsi ericiem creant, talis, que expositus est suis hostibus, demonibus scilicet, et impis quibusque, qui ea ratione Iosum facile sibi subjungit, et ad suam trahere voluntatem possunt. Sic utrum qui vallo timoris Dei, et retinaculo recta rationis suis effectus cohibet, veluti civitas est bone murata, ut ex qua non libere progrediantur actiones, nec in quam facile patet hostium incursum.

*Ita R. Levi*: Vir, ait, qui sibi pro arbitrio imperare nequeat, subiecta urbi similis est, monibusque expolitata, quibus aditus predonibus

COMMENTARIA IN PROVERBIA SALOMONIS, CAP. XXV.

solerti custodia non prohibetur: qui ergo voluntatis sua frena non moderatur, plurimis calamitatibus est expositus, quod in cupiditatum suarum voluntatis potestatem veniat: qui vero cupiditatis suis imperat, muri vicem oblitus: probhet enim ne diximus sevus ingrediatur animum ob turpes cupiditates.

Quare totum cuiusque studium esse debet, ut discat appetitus suis, etiam *l. onis* et spiritualibus, dominari, ut discat eos modis pari, regere, sistere et deflectere juxta prescritionem recte rationis et discretionis. Hic enim est vir prudens, sapiens, purus, pales, perfectus, imperturbabilis, dominus sui, angelus in carne, domus Deus quidam terrestris. Quare haec in re omnem suam operam vitamque impenderunt veteres Ascetae et Anachorite, ut per eam purificate cordis, in qua perfectio consistit, assequerentur, ac intactum a cunctis perturbationibus eorū custodiunt, Deoque in hoco locauit offerten, ut dicit Abbas Moses apud Cassianum, *Collat. I*, cap. vi et vii.

Noster addens *in logico* (sic et Aben-Ezra) restinxit haec gnomen, et spiritum generalem ad spiritum et pruritum loquendi: quia hic in homine cupido et affectionibus astutio vehementissimus est, coabitusque difficultissimus; et quia hic omnibus affectibus respondet, eo que tacite in se comprehendit: omnes enim affectus maxime se exercunt per sermonem et linguam. Quare qui linguam cohire nequit, signum est eum affectus suos cohire non posse: ac viceversa qui affectus suos cohire nequit, impossibile est ut linguam cohiret, quia eos per verba irascunt, cupida, superba, etc., pafactat et prodat. Hic ergo incurvis mille malorum, que lingua incontinens parit, seipsum oblitus, estque instar urbis moenibus nudata, et cuiuslibet etiam hosti ad ingressum et explicationem patet.

Unde S. Gregorius in *Pastor*, part. III, adamo 13: «Animis, ait, totam se insidiantis hostis vulneribus detegit, quam nulla munitione custodie circumleuit. Unde scriptum: Sic utrbs patens, etc.: quia enim murum silentii non habet, patet inimico haec civitas mentis, et cum eis per verba extra semetipsam ejicit, apertam se adversari suo ostendit, quam tanto ille sine labore superbit, quanto ipsa que vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat.» Simili phrasi, ait Janseni, dicitur cap. xxix, vers. 11: «Totum spirituum profert statutus.» Et certe qui adeo est intemperante lingue *v. animi*, ut sine retinaculo rationis quidvis ubique dicat, bene singulariter civitatis disrupta, patet et muris carenti assimilatur, quod in eo nullum latet secretum, sed quavis nimia libertate, et cordis civitate profundator, cum maximo sepro hominis detrimento: quodque talis eorum qui nocere volunt injuria facile pateat et obnoxius sit, ut qui suis ipsis verbis capiatur et involvatur. Monetero orver-

biu unumquemque debere se reputare velut civitatem quandam cui multi insidentur, ac proinde quibusdam retinaculis ac veluti murs omnes animi motus et affectiones ac potissimum linguam cohendam, tum ne ex homine procedant que non debent, tum ut ne ingrediantur qui admittit non debent, et quos non convenit nobis dominari.

Vere Henricus Harpius, lib. 1 in *Cant.*, part. II, cap. xxxv, damna lingue incontinentis recensens: «Multiloquium, ait, est argumentum insipientie, mini-ter mendaci, manuactor sourritatis et levitatis, potator detractionis, existicator compunctionis, conditor aedie, dissipator devotionis, obscurotor orationis, frigescit caloris et fervoris, existicator pacis, et evursor totius rectitudinis.»

Queres, quisnam sit murus sive clausura spiritus et lingua, eam sepient, et arcens hostes? *Primo*, S. Chrysostomus, homil. ad *baptizandos*, responderet esse fabia ad dentes: «Armetur, ait, linguis aduersus peccata tua, non adversus fratris plagam preparetur, et ideo Deus illam velut nimirum duplice voluit circumdari: nam dentium tegmine et labiorum custodia continetur, ne verba improvisa garrulitate proferantur. Refrena igitur linguam, et si non patitur reficare, dentium mors quiescat, et tanquam carnifici tradatur dentibus.»

Hic physicus est lingue murus, nimirum retinaculum labiorum et dentium: accepit num murum ejusdem ethicum. *Secondo*, alii consent murum hunc esse retinaculum rationis, consilii, legis et timoris Dei. Unde Septuaginta vertunt, *sicut urbs muris defectos habens et non murata*, sic vir *qui non cum consilio quid agit*. Citat hanc gnomen iusta Septuaginta Cassianus, *Collat. II*, cap. iv, ac per consilium accepit discretionem et prudientiam, per quam edificatur omnis fabrica virtutum.

Hinc Philo, *De Sacrif. Cain et Abel*: «Sicut, ait, urbium tutissimum munimentum, viri fortes sunt pro membris stantes: ita etiam in cuiusvis nostrum urbe, que constat ex animo et corpore, pro firmissimo propugnaculo sunt cogitationes amioe prudentiae.» Hinc et Auctor *Caten. Grec.* Septuaginta sic clare vertit, *vir qui circa delectum quidam aggreditur, similis est civitati dirata, murisque et manibus orbata*.

*Tertio*, alii consent murum sicut continet lingue, moderationem in loquendo ac silentium ita S. Gregorius, verbis jam citatis. Et isti Pelusiota, lib. 1, epist. 207 ad *Cassianum*, etiam explicansque hanc Salomonis gnomen, ait: «Non cohire lingua est relinquere hosti portam apertam.» Lepide B. Petrus Damiani, epist. 39 ad *Desideratum*, ait silentii violatores similes esse crocodilo oscitanti, cui tunc hostis hydrus (*Plinii Ichneumonii tribuit has insititas*) fac ingreditur, et alium erudit. Item ostreo sese

soiem incaute aperient, cui primum insidiatur ligiosus) nimurum vivit, dum sub silentii censura cancer, et calculum injicit ne claudatur, deinde concluditur: perit autem, cum ad legendum ejus viscera depascitur; tum concludit: «Qui (Re-

moderatus apertur.»

## CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

## SYNOPSIS CAPITIS.

*Stulto non convenit gloria, sed virga: responde stulto quandoque stulta, quandoque sapienter: stulta non congruit legatio nec parabola, sed silentium; iterans stultitiam est quasi canis ad vomitum; sicut ostium veritur in cardine, sic piger in lectulo: miseros se rixas est quasi auribus tenens eam: dolose noxius amico dicit: Ludens feci: subtracto susurrone jucundus: resuscit: sicut ligna igne, sic trax, sicut suscit rixas: capo susurrone, superbum, tristum, esto: sicut luna: ita: qui operit odium, revelabitur: qui fudit foemam, incidet in eam: os lubricum operatur ruinam.*

*Summarum horum omnium ad tria capita redigas: nam primo, a vers. 1 ad 13, agit de stulto et stultitia; secundo, a vers. 13 ad 18, agit de pigrō et pigritia; tertio, a vers. 18 ad finem, agit de dolo et doloso.*

1. Quomodo nix in estate, et pluviae in messe: sic indecens est stulto gloria. 2. Sicut avis ad alia transvolans, et passer quo libet vadens: sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet. 3. Flagellum equo, et canthus asino, et virga in dorso imprudentium. 4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. 5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. 6. Claudius pedibus, et iniquitate bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. 7. Quomodo pulchras frusta habet claudus tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola. 8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: itaque tribuit insipienti honorem. 9. Quomodo si spina nascatur in manu temulentis: sic parabola in ore stultorum. 10. Iudicium determinat causas: et qui imponit stulto silentium, iras mitigat. 11. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam. 12. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipientis. 13. Dicit piger: Leo est in via, et leaena in itineribus. 14. Sicut ostium veritur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. 15. Abscondit piger manum sub ascella sua, et laborat si ad os stum eam converterit. 16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. 17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, et commiscetur rixae alterius. 18. Sicut noxius est, qui mittit sagittas et lanceas in mortem: 19. ita vir qui fraudulenter nocet amico suo; et cum fuerit reprehensus, dicit: Ludens feci. 20. Cum defecerint ligna, extingueatur ignis: et susurrone subtracto, jurgia conquescent. 21. Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem, sic homo iracundus suscit rixas. 22. Verba susurrone quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad intima ventris. 23. Quomodo si argento sordido ornata velis was tickle, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. 24. Labii suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos. 25. Quando submisericet vocem suam, ne crederis ei: quoniam spem nequitia sunt in corde illius. 26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio. 27. Qui fudit foemam, incidet in eam: et qui volvit lapidem, revertetur ad eum. 28. Lingua fallax non est matr veritatem: et os lubricum operatur ruinam.

4. QUONAMODO NIX IN ESTATE, ET PLUVIA IN MESSE: *stulta impeditur; Septuaginta, quonamod ros in messe, et quonamod pluvia in estate; sic non est insipienti honor; Catechesis et Theodotion, non decet insipienti honor; Cajetanus, non est pulcher insipienti honor; Vatablus, sicut intempestivus est in estate nix, et in messe pluvia, sic intempestivus est honor qui*

sare, inquit, egregio dixit Tullius: *Cura quodam, ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenti ipsa turpavit.*

Vis exempla? accipe. Alfonso, Aragonum rex, cognomento Sapiens, amico studienti ut tranquilla et voluptuose vivere, nec tot se periculis objiceret, respondit: «Romani honoris templum virtutis templo junxere, in quod nisi per virtutis templum intrare nomini licet, ut significant ad honoris fastigium non voluntatia via, sed virtutis, illa quidem aspera et salebrosa entulit enim esse.» Ita Panormitanus, lib. I *De Gestis Alfonsi*. Antisthenes rogatus, a quo res ubi exultum portenderet, respondit: «Cum nullum est honorum et malorum discrimen, cum saecula nec boni honore, nec mali vituperio afficiantur. Longe enim pejus et indignum adhibere gubernacula res publicae, quam si asinum pro equo adhibeas avaro. Ita Laertius, lib. VI, cap. i.

Cato Senior aiebat: «populum Romanum non tantum purpure, verum etiam virtuti plurimum conducere: quicquidam enim sine foro cum possimum colorem induerunt, quo vident homines maxime delectari, ita juvenis ad ea studia possimum ineunibit, quibus populus deficit honores: bonos enim non solum aliis arles, verum etiam virtutem.» Hoc pacto monetabat populum, ut magistratus his demum committerint, qui de se virtutis specimen dedissent, ita fore ut quam plurimi sese ad egregia studia conferrent. Idem, qui virtutem honore suo fraudarent, eos dicebat ipsam virtutem a juventute auferre, sentiens premissis animos juvenum ad virtutem ascendit; que si detrahens, ipsa virtus elangueret. Ita Plutarillus in *Roman. Apophthegm.*

Idem censuram petens, cum ceteros competitores videret supplices populoque blandientes, ipse clamabat populo opus esse medico austero validissime remedium, proinde eligendum non qui juvandissimum esset, sed qui inexorabilis. Atque haec dicens ante omnes censor creatus est. Agnotius populus morbum suum, coquus Cato plus valuit objugando, quam ceteri blandiendo: ibidem.

Augustus Caesar Romanum admouuit magistratum, ut rempublicam committerent illis usum et experientia rarum plurimum possent, nec eam sinerent penitentia ex enijsquam voluntate. Nihil enim in republica perniciösus esse putavii, quam si magistratus rerum ioperitus dominium obtineat. Ita Xiphilinus flosus abbreviator in *Augusto*.

Mystice Beda: «Hic versiculos, ait, ne indecens honor docendi committatur, præmonet. Nix namque estate, et pluviae in messe, sunt persecutions infidelium in tempore predicationis Evangelice, que dum graviores forte insisterunt, et calorem in multis impedirent dilectionis, et fruges bone operationis fedant. Quidam recte gloria que stulto confertur, esse similis asseveratur: quia si indecens cathedra docendi tributur,